

Наталія КОСТУСЯК (Nataliia KOSTUSIAK)

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ORCID 0000-0002-9795-6038

kostusiak.nataliia@vnu.edu.ua

Олександр МЕЖОВ (Oleksandr MEZHOV)

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ORCID 0000-0002-5299-417X

mezhov.oleksandr@vnu.edu.ua

**Рецензія на посібник:
Марта Замбжицька, Олена Новікова,
Світлана Романюк, Катажина
Якубовська-Кравчик, *Українська
культура на щодень*, ч. I, Ludwig-
Maximilians-Universität München 2021;
ч. II, Ludwig-Maximilians-Universität
München 2022**

The review is devoted to the analysis of the textbook: Marta Zambrzycka, Olena Novikova, Svitlana Romaniuk, Katarzyna Jakubowska-Krawczyk, *Ukrainian culture for everyday life [Українська культура на щодень]*, part I, Ludwig-Maximilians-Universität München 2021; part II, Ludwig-Maximilians-Universität München 2022

Рецензію присвячено аналізу підручника: Марта Замбжицька, Олена Новікова, Світлана Романюк, Катажина Якубовська-Кравчик, *Українська культура на щодень*, ч. I, Ludwig-Maximilians-Universität München 2021; ч. II, Ludwig-Maximilians-Universität München 2022

Нині Україну у світі позиціонують по-різному, але чи не найчастіше згадують у контексті незламності, патріотизму, невтомної боротьби за національну ідентичність, незгасної віри в перемогу над російським агресором і вдячності тим, хто допомагає пережити цей непростий часовий віраж. Звісно, хочеться, аби за кордоном нашу державу асоціювали не із жахіттями війни, а зі знаковими

постатями історії, літератури, культури, політики, із винахідниками, науковцями, відомими спортсменами, митцями, аби впізнавали українську мову серед інших, знали про культуру українців, могли розповісти про тяглість традицій та ін. Втішно, що такі пріоритети обрали за основу авторки ілюстрованого підручника „Українська культура на щодень” – Марта Замбжицька, Світлана Романюк, Катажина Якубовська-Кравчик із Варшавського університету й Олена Новікова з Мюнхенського університету Людвіга-Максиміліана. Значний викладацький стаж, вільне володіння українською мовою, уміле використання ефективних й апробованих методик її навчання як іноземної, а також досвід у написанні навчально-методичних праць – важливе підґрунтя, що стало передумовою продуктивної реалізації амбітних ідей співавторок.

Уперше беручи до рук будь-яку книгу, напевно, кожен читач звертає увагу на її дизайн. Не сумніваємося, що за цим критерієм рецензований посібник стане впізнаваним: на його обкладинці зображено сповнений внутрішньої таємничості, лаконічної довершеності та життєдайної енергії різнокольоровий орнамент, який програмує на позитив і спонукає ознайомитися зі змістом книги.

У Передмові першої частини видання зазначено, що його адресовано тим, „хто цікавиться Україною – минулою й сьогочасною” (ч. 1, с. 6), зокрема читачам та студентам, „які вивчають українську в німецькомовному середовищі” (ч. 1, с. 6). З упевненістю можемо стверджувати, що після опанування запропонованого в книзі матеріалу зросте кількість шанувальників українського слова, які не тільки оволодіють тонкощами його вживання, а й поповнять свої знання про Україну як незалежну державу зі своєю історією, культурою, звичаями, побутом. Підтвердженням наших міркування слугує низка позитивних відгуків на першу частину посібника, фрагменти з яких подано на початку його другої частини.

Звісно, цінність кожної праці, а особливо навчальної, полягає в тому, наскільки цікаве та своєрідне її інформаційне наповнення. За цими параметричними характеристиками рецензований посібник не тільки не поступається іншим виданням такого жанру, а й демонструє свої переваги. Ознайомившись зі змістом двох частин, бачимо, що на читача чекає ідеально збалансований за обсягом та обґрунтовано об’єднаний за тематикою матеріал, який згруповано в шість розділів у кожній частині, зокрема: „Радість життя”, „Традиція і стиль”, „Сакральне мистецтво”, „Кіномистецькі шедеври”, „Світ музики”, „Зимові свята” – у першій та „У пошуках щастя”, „Прикладне мистецтво”, „Сучасний український дизайн”, „Нове в українському кінематографі”, „Великодні традиції”, „Архітектурні пам’ятки” – у другій. Кожен із розділів містить цікаві тексти, супроводжувані творчими завданнями й ілюстративними світлинами. Наприклад, перший розділ із красномовною назвою „Радість життя” присвячено низці найважливіших життєвих цінностей, давнім обрядам хрещення, вінчання та весілля українців. Опанування матеріалу другого розділу „Традиція і стиль” дасть змогу читачам поглибити знання про історію українського вбрання, взуття

та ювелірівства, особливо часів Київської Русі та козацької доби, ознайомитися з творчістю сучасної дизайнерки Оксани Караванської. Позитивно, що авторки не оминули увагою важливого для українців предмету одягу – вишиванки, адже це не просто вид декоративного мистецтва чи частина гардеробу, а символ нашого народу, зв'язок його поколінь, оберіг від усього поганого. У цьому контексті цілком закономірно згадано про відомих колекціонерів сорочок та рушників, а також дібрано уривки про особливості вишиванок різних регіонів України: Луганської, Запорізької, Полтавської, Херсонської, Київської, Чернігівської, Одеської, Тернопільської, Івано-Франківської та Закарпатської областей. Не менш інформаційно насичений третій розділ посібника, познайомившись зі змістом текстів якого читач порине у світ сакрального мистецтва, дізнається про майстерність іконопису та живописного оздоблення, мозаїки та фрески Софійського собору, а також про найдавніші Холмську й Володимирську ікони Божої Матері. Четвертий розділ першої частини акумулює відомості про таємниці кіномистецтва О. Довженка, зокрема про його „шедевальний фільм ... „Земля”, написаний на такому рівні майстерності, що його можна вважати цілком автономним літературно-художнім твором (кіноповістю), котрий генерує тонкі підтекстові смисли” (ч. 1, с. 62). У цьому фрагменті посібника зроблено особливий акцент на українському поетичному кіно, творчості С. Параджанова та І. Миколайчука, подано коротку розповідь про фільм „Тіні забутих предків” і події, що відбувалися під час його прем'єри. Після ознайомлення з українськими кіномистецькими шедеврами читач має змогу зануритися у світ музики, дізнатися про українські думи, обрядові пісні, їхнє призначення та час виконання, довідатися про традиційні музичні інструменти українців, з'ясувати, чому народна музика й досі не втрачає популярності. В одному з поданих у посібнику текстів цілком слушно зазначено: „Якщо пісня – це душа народу, то національний гімн – душа країни” (с. 89). Надзвичайно зворушливо читати про „душу” нашої незалежної держави – гімн, історію його написання, авторів музики та слів. Розширити лексичний запас слів дадуть змогу цікаві тексти про видатного майстра хорової музики XVIII ст. Дмитра Бортнянського, композитора Максима Березовського, відому світову співачку Соломію Крушельницьку, сучасного продовжувача традицій кобзарства Назара Божинського, український етнорек та відомі гурти. Відчуті колорит українських народних традицій уможливають короткі розповіді про Різдво, Щедрий вечір, Водохреще, випікання обрядового хліба керечуна, плетіння із соломи павука та ін.

Тематика другої частини праці частково перегукується з першою, проте подані тут тексти не дублюють раніше поданої інформації, а дають змогу читачеві поглибити свої знання. Шанувальники української мови, культури та звичаїв дізнаються про стародавні українські прикмети, символічну роль вінка з трав, „мішечка достатку”, дзвіночка, підкови, про призначення та особливості виготовлення одного з важливих оберегів, що не зник із плином часу, – ляльки-мотанки, про те, чому українці шанобливо ставляться до павука, про

найпоширеніші українські забобони та ін. Як відомо, Україна здавна славиться своїм різноманітним, унікальним і сповненим художньої довершеності декоративно-прикладним мистецтвом, яке зберігає глибокі традиції й вражає своєю таємничістю й емоційністю. Тому схвально оцінюємо об'єднаний в окремий розділ матеріал, присвячений ткацтву, килимарству, в'язанню, мереживоплетінню, вибійці, художній обробці шкіри. У посібнику читач знайде докладну інформацію про гончарне ремесло, художню обробку металу, яворівські дерев'яні забавки. Викінченим за змістом і структурою постає розділ, присвячений особливостям та тенденціям розвитку української моди від початку ХХ століття й до сьогодні. Цілком умотивовано зацентовано увагу на успішних українських дизайнерах сучасності, зокрема подали коротку інформацію про знаний у світі бренд „Victoria Gres” і про відомих та успішних фахівчинь у галузі моди Оксану Караванську й Ольгу Поломану. У контексті зв'язку з першою частиною рецензованого посібника слід розглядати поданий у другій його частині розділ „Нове в українському кінематографі”, у якому зацентовано на формуванні жанрово-тематичної палітри українського кіно від часів перебудови, сконцентровано на низці документальних та художніх фільмів про наслідки не тільки української, а й світової трагедії – аварії на Чорнобильській АЕС. Пізнати тонкощі українського кінематографу початку ХХІ століття допоможуть тексти про знакові для нашої держави стрічки, присвячені важливим подіям та постатям минулого й сучасності, зокрема „Заборонений”, „Додому”, „Ціна правди”, „Крути 1918”, „Чорний ворон”, „Іловайськ 2014. Батальйон „Донбас””, „Кіборги”, „Черкаси” та ін. Позитивно, що авторки не оминули увагою важливого для всього християнського світу свята – Великодня, яке в Україні зберігає давні традиції. Сподіваємося, що читач отримає невимовну насолоду від ознайомлення з пасхальною символікою. Своєрідною колоритністю, теплом та позитивною енергетикою позначений текст про приготування Великоднього кошика та символіку наїдків, які туди клали. Звісно, головний атрибут свята – паска, отож не дивно, що в цьому розділі подано коротку інформацію про особливість її випікання та прикрашання. Крім того, шанувальники українського слова й традицій зможуть поринути в таємничий і водночас цікавий світ писанкарства, ознайомитися з технікою декоративного розпису, символікою фарб та візерунків, а також Великодніми обрядами в різних місцевостях України. Завершує другу частину посібника розділ, у якому не надто розлого, проте інформативно ємно та в доступній формі йдеться про архітектурні пам'ятки України.

Візуалізації прочитаного сприяє величезна кількість яскравих світлин, а виробленню вмінь комунікувати українською мовою – різні за формою та складністю завдання. Наприклад, опановуючи тему „Радість життя”, студентів запропоновано відповісти на питання: „Діти – наше майбутнє, наша радість і натхнення в усіх починаннях?”. Налаштуватися на творчий процес дасть змогу фотознімок, на якому жінка тримає на руках і пригортає до себе маленьку дівчинку. Примітно, що обидві одягнуті в національний український одяг – вишиванки.

Поділитися своїми враженнями потрібно й після ознайомлення із зображенням ювелірних виробів майстрині Олі Кравченко. Завдань такого зразка в рецензованому посібнику досить багато.

Поглибленню знань про українську обрядовість, одяг, взуття, вбрання, сакральне мистецтво, музичні інструменти, кіноіндустрію та ін. сприяють українські тексти, із яких запропоновано виписати незнайомі слова, зокрема й терміни, з'ясувати їхнє значення в лексикографічних працях чи запропонувати власне пояснення. Аби перевірити рівень засвоєння нового матеріалу, почасти авторки пропонують дібрати з невеликого уривку слова певної тематики й перекласти їх німецькою мовою. На засвоєння української лексики зорієнтовані вправи, у яких необхідно заповнити пропуски дібраними з довідки сполуками слів, закінчити думку в реченнях, продовжити запропонований лексичний ряд, розмістити речення в змістовій послідовності тощо. Для формування мовних навичок слововживання велике значення має пояснення прислів'їв і приказок, введення їх у власну розповідь, пошук українських відповідників до німецьких висловлень, передавання змісту речень по-іншому.

Належному опануванню матеріалу сприяють перекази текстів, добирання заголовків до них, запис ключових слів, формулювання запитань. На вдосконалення комунікативних умінь спрямовані завдання, пов'язані з відповіддю на питання: Як можна проводити час із дитиною, аби її спогади про дитинство були радісними? У чому полягає причина популярності народної музики сьогодні? Яка з пісень гурту „ВВ” чи „Океану Ельзи” подобається найбільше? Які традиційні страви готують у вашій рідній країні на Різдво? Що таке щастя? Які з давніх і сучасних видів декоративно-прикладного мистецтва приваблюють Вас найбільше і чому? Яку роль відіграє реклама у світі моди? Які з видів сучасної реклами, на Вашу думку, є найефективнішими? Чому сучасні митці займаються писанкарством?

До переваг посібника зараховуємо запропоновані в ньому творчі завдання, побудовані на зіставному аспекті. Наприклад, після ознайомлення з різноматичними текстами запропоновано порівняти українські та німецькі народні пісні, прикмети й традиції, пов'язані з хрестинами, святкуванням Великодня, Різдва та ін. Доречними вважаємо переклад текстів із німецької мови українською й навпаки.

Позитивної оцінки заслуговують й інші вправи, зорієнтовані на поєднання пізнання з розвитком творчого мислення, серед яких – описати один із найщасливіших спогадів свого дитинства, старовинні українські жіночі прикраси, головні сакральні та світські композиції розпису Софійського собору, його архітектурний стиль, зображення Богоматері Оранти та інших святих, символіку Карпат в українському поетичному кіно та ін. Удосконалення творчих умінь забезпечить підготовка: 1) розповідей про особливості вишивки одного з регіонів України, про життя і творчість Олександра Довженка, авторів ікон, петриківський розпис, про одну з українських мисткинь, творчий шлях українського режисера; 2) доповіді „*Культурне та політичне значення Софійського собору в Києві*”; 3) короткої довідки про декоративно-прикладне мистецтво України;

4) репортажу про Оксану Караванську та її роботи. Інтелектуальному зростанню й водночас розвитку мовленнєвих здібностей сприятиме проведення дискусій, присвячених культурі й політиці, позитивним і негативним аспектам екранізації літературних творів на прикладах відомих фільмів, язичницьким традиціям святкування Великодня тощо. Не меншу вагу має написання рецензій та коротких повідомлень, наприклад, на один із фільмів, про сучасне українське кобзарське мистецтво та ін.

Із метою набуття мовних, мовленнєвих і соціокультурних компетентностей запропоновано завдання у формі різних за тематикою інтерв'ю, які потрібно провести у своїй групі чи з людьми творчих професій, зокрема із засновницею українського бренду FOBERINI, із Назаром Бужинським про кобзарів і традиції українського кобзарства, із директоркою країнознавчого музею про яворівські забавки, із режисерами фільму „Міф”.

Позитивно, що чимало вправ спрямовані на поглиблення знань із деяких теоретичних питань лінгвістики. Задля ґрунтовного опанування лексикології та фразеології запропоновано дати визначення омонімів, розмежувати омоформи, омофони й омографи, виділити архаїзми, дібрати синоніми до певних слів та українські відповідники до запозичень, витлумачити фразеологізми.

Оволодінню низкою орфографічних та морфологічних правил сприяють завдання такого зразка: із тексту виписати іменники *singularia tantum* та *pluralia tantum*, вставити пропущені орфограми, відповідно до чинних норм записати іменники, прикметники, дієслова та числівники у правильній формі, пояснити відмінювання іншомовних прізвищ, утворити фемінітиви, знайти в тексті дієприкметники та з'ясувати, який стан (активний чи пасивний) їм притаманний, подати дієслова у формах наказового способу та інфінітива, увідповіднити правила написання прислівників із прикладами до них, від дієслів недоконаного виду утворити доконані форми, вставити пропущені прийменники.

Рецензований посібник за своїм змістом, структурою та методичним спрямуванням цілком відповідає навчальним виданням такого зразка. Опанування поданого в ньому матеріалу дасть змогу шанувальникові українського слова не тільки правильно й логічно висловити власні міркування, порозумітися зі співрозмовником, а й почуватися комфортно в українськомовному середовищі.

Костусяк Наталія Миколаївна – доктор філологічних наук, професор; Волинський національний університет імені Лесі Українки, завідувач-професор катедри української мови.

Межов Олександр Григорович – доктор філологічних наук, професор; Волинський національний університет імені Лесі Українки, професор катедри української мови.